

УКРАЇНА: ЦІННІСНИЙ І ВІЙСЬКОВИЙ МУР БЕЗПЕКИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Омельченко Вікторія Юрївна

кандидат філософських наук,

доцент кафедри української філософії та культури,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Здавалося б після трагічних сторінок XX століття поміж двох світових воєн, розумному світовому співтовариству вдалося звести архітектуру міжнародної безпеки. Зокрема, засновано: Організацію Об'єднаних Націй (ООН) (1945), ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (1945), Північно-Атлантичний альянс (НАТО) (1949), які мають боронити мир і є тим ціннісним, інтелектуальним, військово-політичним ейдосом цивілізаційного поступу розумного світового співтовариства. На противагу, вище наведеним даним у XXI столітті є помітними чисельні спроби повернутися до дискурсу сили, а не міжнародного права.

Нині, проживаючи досвід 11-річної російсько-української війни, яка триває не одне століття, констатуємо, нігілізм норм міжнародного права. Здебільшого, дипломатична мова міжнародних інституцій, зокрема Ради Безпеки ООН залишається стриманою і радше виконує символічну функцію. На думку О.Гюфе: «Організація Об'єднаних Націй Європи могла б бути дієвішою за скляний палац у Нью-Йорку» [1, с. 214]. Замість, дієвих механізмів притягнення до відповідальності за імперіалістичну політику, країна агресор й досі залишається постійним членом Ради Безпеки, таким чином, утверджуючи свою суб'єктність в міжнародних інституціях, що дозволяє їй поширювати наративи послугуючись інструментом «деформованого дзеркала», «конфлікту інтерпретацій» (П.Рікер), коли ті, хто здійснюють насилля його ж і «засуджують», звинувачують жертву. У такий спосіб перетворюючи право, дипломатію, культуру, історію на пропаганду. Таким чином, їм вдається маскувати свою «кровопролитну колоніальну політику під маскою «глибокої душевності» російської літератури» [2, с. 68].

В той час, за даними детектор медіа: «за період повномасштабного вторгнення в Україну було зареєстровано близько 143 тисячі воєнних злочинів Росії» [3]. Також за «період з 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року РФ зруйнувала або пошкодила 1062 об'єкти культурної спадщини» [4]. Поруч з тим зазначимо і про позитивні зрушення у контексті розуміння першопричин російсько-української війни. Адже, 23 січня 2025 р. «Європарламент ухвалив історичну резолюцію щодо

війни в Україні»: «23 січня 2025 року Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо дезінформації та історичних фальсифікацій Росії для виправдання її агресивної війни проти України. В документі вперше викрито ідеологічну складову російської агресії проти України, маніпуляції російського режиму історичними фактами та поширення Москвою дезінформації задля підтримки незаконної війни проти України» [5]. У такий спосіб, резолюція підкреслює неприйнятність наративів та імперіалістичної ідеології «руського мира», фіксує фальсифікацію історичних фактів, рішуче засуджує дії, які суперечать нормам міжнародного права. Не зважаючи на зруйновану архітектуру міжнародної безпеки, які мали б ще більше згуртувати розумне світове співтовариство, спостерігаємо, посилення тенденцій поляризації світу на «свій» – «чужий», «демократичний» – «авторитарний», що сприяє зростанню електоральних вподобань на користь ультраправих сил.

Передумови, деконструкції міжнародної безпеки, на нашу думку, мають свої витoki, зокрема у занепаді цінностей, втраті історичної пам'яті, критичного мислення та зрештою кризі лідерства. У даному контексті, акцентуємо увагу на думці Г. Радбруха, який «керуючись категоріями південно-західної німецької школи» тлумачив право як явище культури, у контексті онтології цінностей [6, с. 17]. Як і Б. Кістяківський, який вбачав причину правового нігілізму в занепаді культури мислення, втраті ціннісних орієнтирів: «існування права – не в статтях і параграфах законів, надрукованих у кодексах, не в судових ухвалах і не в інших постановках органів влади, дотичних до правових питань, а у свідомості як цілої спільноти, так і поодиноких її членів» [7, с. 98]. Виключно конвенційна згода на верховенство уніфікованого права є запорукою міжнародної безпеки: «європейський правовий порядок потребує як спільного середовища, що тримається на своєрідній ціннісній спільноті, яка «виховує почуття Ми» та форум, публічного обговорення спільних цінностей [1, с. 216].

Звідси, на нашу думку, світ сьогодення, можна почасти пояснити за допомогою концептів «постправди» і «суспільства спектаклю». За даними Оксфордського словника «постправда» стало словом 2016 року, «що позначає обставини за яких об'єктивні факти менше впливають на формування громадянської думки, аніж звернення до емоцій та особистих переконань» [8]. А, концепт «суспільство спектаклю» введено в науковий обіг з появою одноіменної роботи Гі Дебора (1967), що позначає імітацію, життя за принципом «здаватися», а «не бути». Подібні інтенції знаходимо і у Еріха Фромма «мати» чи «бути». З точки зору психології є дослідження на користь того, що когнітивна діяльність *homo sapiens* не є такою раціональною як нам здається, особливо у реакціях на незручну правду. Людям важко визнавати помилки або те, що вони дотримуються «не таких» поглядів [9]. На думку, К'яри Боттічі професорки філософії,

директорки із гендерних досліджень у Новій школі соціальних досліджень (NSSR), авторки роботи «Філософія політичного міфу» політична філософія має тенденцію осмислювати політику як раціональну діяльність. На перший погляд, переважна більшість людей вважає, що політика, політичний дискурс у цілому ґрунтується на логосі, аргументі раціональної впорядкованості. Про що свідчить, бодай «Теорія справедливості» Джона Роулза, «Між фактами і нормами» Юргена Габермаса, які створюють раціональний образ політичного світу. Або, погляди Еммануїла Канта, який ототожнює людську екзистенцію із здатністю застосовувати критичне мислення. Поруч з тим, К'яра Боттічі, досліджуючи повсякденну дійсність приходить до висновку, що людям, насправду, більш властивою є ірраціональна поведінка [10, р. 1]. Підтвердженням чого є XX сторіччя – століття двох світових воєн, тоталітарних режимів, це свідчить на користь того, що політичні міфи є і вони працюють за допомогою «магічного мислення».

Попри, столітній морок терору нам вдалося не лише зберегти свою ідентичність, культуру, вистояти як нація, а й бути тим муром безпеки поміж варварським та цивілізованим світом. Бо, Європа, це ми. Як за географічним розташуванням (центр Європи локалізується у Рахівському районі Закарпатської області), так, головно і за цінностями. Відповідно, тільки своєю боротьбою ми можемо вибороти дію міжнародного права, демократії, які є ціннісно-ідейним муром безпеки світового порядку. Це є умовою нашого самозбереження, нашим обов'язком. Шлях перемоги це шлях єднання усього світового співтовариства супроти спільного ворога. За даними Amnesty International: «Росія несе відповідальність за безліч воєнних злочинів і порушень міжнародного гуманітарного права в Україні, зокрема це смертельні навмисні авіаудари по цивільних та цивільній інфраструктурі, катування і насильницькі зникнення українських цивільних осіб і військовополонених, а також страти та вбивства осіб, які перебувають у російському полоні. Росія організувала примусову депортацію українських дітей...пригнічення неросійських ідентичностей в окупації» [11].

Українські воїни, медики, рятувальники щодень виявляють якості кризових лідерів. А, Україна стала країною, яка, ціною втрати найціннішого – людського капіталу підсвітила глибоку світоглядну кризу політики «постправди», міжнародних безпекових інституцій, інституту репутації та лідерства. Темні часи народжують сильних лідерів. Так само, як це було у часи Вінстона Черчилля, який став тією особистістю в історії, який, мав мужність кинути виклик «імперії зла». Він був єдиним лідером з числа усіх інших очільників європейських країн, який виступив проти Мюнхенської угоди з Гітлером 1938 р. і продовжив боротьбу із нацизмом: «щоб стати великим лідером, я раджу тобі спочатку стати великою людиною» [12, с. 197]. Розум, принциповість, відповідальність, служіння,

державницьке стратегічне мислення, ось ті риси, які характеризують лідерів.

Сучасна міжнародна політика є ареною боротьби між варварським свавіллям та свободою розумною, між силою та ціннісно-нормативними засадами уніфікованого міжнародного права, які не мають географічних меж і регіональних кордонів, але, на жаль, уповільнюються «хиткими» експериментами відновлення «імперій» у ХХІ ст. Що вказує на те, що уніфікована правова система, як і «ідея вічного миру» Е.Канта не є самою дійсністю, а є ідеалом до якого ми лишень прагнемо, регулятивною ідеєю, дороговказом з позиції вічних начал розуму. Разом з тим цілком очевидно, що здобутки просвітництва розуму і культури, цінностей, інституцій демократії мають перемогти силу свавілля тоталітарних режимів. В протилежному випадку, якщо розумному співтовариству світу не вдасться досягти нехай не вічного, але, хоча б хиткого миру, то воно опиниться на «гігантському кладовищі людської історії» (мовою Е. Канта) [13].

Список використаних джерел:

1. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу / пер. з нім. Л.А.Ситниченко, М.Д.Культаєвої. Київ: Альтерпрес, 2003. 264 с.
2. Томпсон Е. М. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / пер. з англ. М.Корчинської. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008 (2022). 477 с.
3. Буняк В. Понад 140 тисяч російських воєнних злочинів зафіксували в Україні за час повномасштабної війни. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/234976/2024-11-20-ponad-140-tysyach-rosiyskykh-voiennykh-zlochyniv-zafiksuvaly-v-ukraini-za-chas-povnomashtabnoi-viyny/>
4. Зінченко М. В Україні через російську агресію постраждали 1062 пам'ятки культурної спадщини. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/226443/2024-05-07-v-ukraini-cherez-rosiysku-agresiyu-postrazhdaly-1062-pamyatky-kulturnoi-spadshchyny/#:>
5. Європарламент ухвалив історичну резолюцію щодо війни в Україні від 24 січня 2025 р./ Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/258117.html>
6. Радбрух Г. Філософія права / пер. з нім. Є. Причепія, В. Приходько. Київ: Тандем, 2006. 316 с.
7. Кістяківський Б. Вибране. Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка». Київ: Абрис, 1996. 512 с.
8. Word of the year 2016. Oxford Dictionaries. URL: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>
9. Lee McIntyre. How Cognitive Bias Can Explain Post-Truth. 2021. URL: <https://thereader.mitpress.mit.edu/how-cognitive-bias-can-explain-post-truth/>
10. Bottici Chiara. A Philosophy of Political Myth. Cambridge University Press, 2007. 294 p.
11. Лідери повинні об'єднатися, щоб протистояти всім, хто підриває міжнародний правовий порядок, як в Україні, так і поза її межами / Amnesty International. 2025. URL: <https://www.amnesty.org.ua/amnesty-international-lidery-povynni-obyednatysya-shhob-protystoyaty-vsim-hto-pidryvaye-mizhnarodnyj-pravovyj-poryadok-yak-v-ukrayini-tak-i-pozayiyi-mezhamy/>

12. Шарма Р. Лідер без титулу / пер з англ. Н. Лавської. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2025. 232 с.

13. Kant Immanuel. Zum ewigen Frieden. Herausgegeben von Karl Vorländer. Leipzig: Verlag von Felix Meiner. 1919. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33020979.pdf>